

ТЕМА: КЛАСИЦИЗМ, РОКОКО. ПЛАНУВАЛЬНІ І КОНСТРУКТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ.

Класицизм (від лат. «classicus» — зразковий) — художній стиль в європейському мистецтві, що виник в другій половині XVII ст. Одним з важливих завдань класицизму було звернення до образів і форм античного мистецтва як до ідеального естетичного еталону.

Розвитку класицизму передусім сприяли політичні умови Франції XVII ст., де найбільш яскраво він себе виявив, хоча сама поетика класицизму почала формуватися ще в добу Пізнього Відродження в Італії. У другій половині XVII ст. Франція являє собою централізовану монархію з необмеженою владою короля Людовика XIV. Політичний центр країни — королівський двір. Основною темою в мистецтві класицизму стає громадянський обов'язок і перемога розуму над почуттями, підкорення інтересів окремих особистостей інтересам нації. Зразком гармонійного устрою слугував античний світ, тому зразком для архітектури та мистецтва класицизму стає мистецтво Стародавньої Греції та Риму.

Класицизм був вираженням філософського раціоналізму. Концепція класицизму полягала у використанні в архітектурі античних систем формоутворення, що, однак, наповнялись новим змістом. Естетика простих античних форм і точний ордер протиставлялися випадковості, примхливості стилів бароко та рококо.

Класицизм стимулював археологічні дослідження, що призвели до дивних відкриттів і нових знань про розвинені античні цивілізації. Результати роботи археологічних експедицій, узагальнені в ґрунтовних наукових дослідженнях, заклали теоретичні основи руху, учасники якого вважали античну культуру вершиною досконалості в будівельному мистецтві, зразком абсолютної та вічної краси. Популяризації античних форм сприяли численні альбоми, що містили зображення архітектурних пам'яток.

Характер архітектури класицизму в більшості випадків залишився залежним від тектоніки несучого муру та склепіння, що стало більш плоским.

Важливим пластичним елементом стає портик, в той час як стіни ззовні і зсередини членуються дрібними пілястрами та карнизами. В композиції цілого та деталей, обсягів і планів переважає симетрія. Кольорове рішення характеризується світлими пастельними тонами. Білий колір, як правило, служить для виявлення архітектурних елементів, що є символом активної тектоніки.

Класицизм був провідним стилем передусім у Франції, де панував у всій художній творчості. Він є вираженням освітніх тенденцій французького

суспільства того періоду. Цей стиль вніс зміни в планувальну та просторову системи міст, прорізав нерегулярну середньовічну структуру вулиць величким комплексом прямих проспектів і площ, а на перетині їхніх осей розмістив архітектурні монументи. Світогляд класицизму виявляється вже в архітектурі Східного фасаду Лувра (1667 — 1678), що проектувався К. Перро, який одержав верх над проектом в стилі бароко, виконаним італійцем Берніні.

Для кращих пам'яток архітектури французького класицизму характерно:

- простота форми, сувора логічність і врівноваженість загальної побудови;
- тектонічно ясне трактування ордерів;
- панування прямих ліній;
- геометрична чіткість планів і суворість пропорцій;
- декоративна перевантаженість і пишність в оздобленні інтер'єрів (риси, успадковані від бароко).

В другій половині XVII ст. проводиться діяльність по реконструкції центральної частини Парижу. У Парижі започаткована система створення парадних площ, що відіграють велику містобудівельну роль. Вони є вузлами композиції, куди спрямовані головні міські вулиці. Навколо цих площ формуються головні міські ансамблі (площа Перемог, площа Людовика Великого). В архітектурі площ велике значення відіграють тріумфальні арки, що замикають перспективи вулиць (арка Сен Дені в Парижі). Прототипом французьких тріумфальних арок були тріумфальні арки імператорського Риму.

В цей період вперше у французькій архітектурі створюється тип заміської резиденції з великим парком, де центральною частиною всієї композиції є палац, призначений для світських розваг (Шато де Мезон поблизу Парижу, архітектор Мансар; заміська резиденція Во ле Віконт, архітектори Лево, Лебрен, Ленотр). В цей період був створений парк французького типу — регулярний парк.

Визначна пам'ятка французького класицизму — ансамбль королівської резиденції Версаль (архітектори Лево, Лебрен, паркобудівничий Ленотр). В історії світової архітектури палац і парк у Версалі займають особливе місце. І не тільки тому, що це був найбільший і найбагатший з усіх садово-паркових ансамблів тих часів. У Версалі остаточно сформувалися риси класицистичної архітектури і паркобудівництва. У той час не було подібних палацу і парку, що справляли б таке велике враження.

На початку XVII ст., там, де нині розташований Версаль, була заболочена місцевість, куди їздили на полювання французькі королі, тому в 1624 р. було побудовано для них мисливський будинок. Згодом на вимогу Людовіка XIII

архітектор Жак Лемерсьє спорудив тут невеликий палац. У 1661 р. архітектору Луї Лево було доручено перебудувати палац. Він прибудував бічні флігелі. За правління Людовіка XIV французький абсолютизм досяг апогею. Людовік XIV вирішив збудувати найвеличнішу в світі резиденцію поблизу Парижу. Архітектура палацу мала прославити особу короля, що порівнював себе з римськими цезарями. Найбільш точно відображав ідеї французького абсолютизму класицизм з його спокійними й величними формами.

У 1669 р. архітектор Лево почав перебудовувати палац, а видатний французький паркобудівничий Андре Ленотр, що розробив принципи планування французьких регулярних парків, розпочав будівництво парку. Після смерті Лево будівництвом версальського палацу протягом майже тридцяти років (з 1676 р.) керував талановитий французький архітектор Жюль Ардуен-Мансар. Його помічником був архітектор Робер де Котт, а живописні роботи виконував видатний художник Шарль Лебрен (1619-1690). Мансар будує нові частини палацу, у тому числі два величезні крила, після чого довжина палацу досягла півкілометра, перебудовує парковий фасад, у парку споруджує палац Великий Тріанон. Крім того, він створює ансамбль площі Зброї (Плясдарм), куди сходяться три дороги — «три промені». На спорудженні версальської резиденції працювало від 22 до 36 тис. чоловік. Площу перед палацом оточили півколом корпуси колишніх королівських стаєнь. Попереду шлях перегороджують високі ковані ґрати з позолоченими вістрями списів. Ажурні ворота, прикрашені королівським гербом ведуть на широкий двір, з обох боків якого стоять корпуси, а в центрі двору — кінний монумент Людовіка XIV, до якого сходяться «три промені». За ним видно ще два двори, утворені бічними частинами палацу: Королівський і найменший, куди виходить фасад центральної частини, — Мармуровий. Це найдавніша частина ансамблю, побудована ще Лемерсьє. Триповерховий фасад цієї частини зазнав впливу французької архітектури першої половини XVII ст. — високі дахи, мансарди, ліпні окраси. Вхід до палацу — з правого корпусу. Він веде на так звані Сходи послів. Це — північна частина палацу, де на другому поверсі розташовані апартаменти короля. Південну частину займали апартаменти королеви. Від Сходів послів розпочинається анфілада парадних залів — Венери, Діани, Марса, Меркурія, Аполлона, зал Війни і, нарешті, величезна Дзеркальна галерея завдовжки 73 м. Кожен зал оформлено мармуровими панелями, різьбленими та ліпними окрасами, барельєфами та картинами на міфологічні й історичні теми, скрізь — зображення Людовика XIV в античному вбранні, який займається різними видами діяльності. Головне приміщення палацу — спальня короля з великим ліжком під

балдахіном. Вона відокремлена балюстрадаю від проходу, по якому, минаючи анфіладу численних залів, проходили придворні та представники аристократичної верхівки, що їх милостиво допускали вітати короля під час церемонії його одягання. Серед величезної кількості кімнат привертають увагу багатством оформлення апартаменти королеви та висока палацова капела, оточена всередині колонадою. За палацом — незвичайної краси широка площа з двома басейнами в гранітному обрамленні, численними скульптурами, які символізують французькі річки.

Основна тема палацу — горизонталь, основний мотив — великий ордер. Фасад має триярусну ордерну структуру: нижній поверх є ніби п'єдесталом, другий — ордер і третій — аттик. Усе врівноважене, величне, у дусі класицизму. За партером широкі сходи ведуть до великого фонтана Латони, далі — зелена смуга Королівської алеї, за нею — басейн Аполлона, а ще далі, майже на горизонталі, видно водну гладь Великого каналу. На території парку численні алеї віялами розходяться від майданчиків з альтанками, статуями, фонтанами. Зона парку на захід переходить у лісопарк. У парку побудовано ще кілька палацових будівель — Великий Тріанон, де розміщувались житлові приміщення короля, та Малий Тріанон — дивної краси споруда, зведена в 1762 — 1768 рр. архітектором Ж. А. Габріелем. Початок другого етапу французького класицизму пов'язаний із будівництвом храму св. Женеєви в Парижі (пізніше він отримав назву Пантеону), спрощена форма якого свідчить про виникнення нового естетичного підходу. Храм був закладений на плані, що має форму рівностороннього хреста, з банею в центрі, що піднімаються до висоти майже 120 м. Зовнішні поверхні стін — майже без прикрас, вирішені з використанням класичного контрасту розчленованих і нерозчленованих мас. Автором Пантеону був архітектор Ж. Ж. Суффло, відомий також як автор великої дослідної роботи про античні храми в Греції.

Прагнення використати античні зразки було реалізоване на початку ХІХ ст., коли в Парижі виникла значна кількість великих будівель в стилі класицизм, а вплив стилю був посилений містобудівним рішенням. Вони стали художнім завершенням паризького діаметру; створили головні орієнтири в плані та силуеті центру міста, композиційно замкнули перспективи вулиць. До античності найбільше наблизилася церква Мадлен, що будувалася, починаючи з 1764 р., за проектом П. Контана де Іврі та завершена архітектором П. Виньоном в період з 1806 по 1842 рр. у вигляді «грецької» храмової споруди периптерного типу. Водночас споруджуються колона на Вандомській площі, що наслідувала колону Траяна в Римі та Тріумфальна арка на площі Зірки, побудована в 1806 — 1836 рр. за проектом архітектора

Ж. Ф. Шальгрена. На зразок римських тріумфальних арок, вона має скульптурне оформлення («Марсельєза»), виконане скульптором Ф. Рюдом. Так, французький класицизм останньої фази свого розвитку став стилем пам'ятників, вираженням репрезентативності та імператорської могутності Наполеона, що і знайшло відбиток в новій назві цього стилю — ампір. Ідеї класицизму творчо розвивали, зберігаючи при цьому стильову чистоту, Ш. Персьє і П. Фонтен, що, працюючи архітекторами імператорського двору, стали найбільш визначними представниками нового стилю. Вони брали участь в перебудові Лувру, спроектували арку Перемоги на площі Карусель (1806) і численні парадні інтер'єри. Їм вдалося досягнути єдності рішень цілих вулиць. Типовим прикладом таких рішень стала вулиця Ріволі в Парижі.

В кінці XVIII ст. до класицизму тяжіє також і архітектура Англії, хоча її розвиток в цей період в однаковій мірі знаходився і під впливом романтизму. Близькість до класицизму виявляється в кафедральному соборі св. Павла в Лондоні (1675 — 1710), проект якого разом з планом перебудови частини Лондона є роботою видатного англійського архітектора К. Рена. Класицизм в чистому вигляді в англійській архітектурі представляють будинок Королівського художнього товариства Р. Адама та Національний Банк в Лондоні (1788) Д. Соуна. Найбільший внесок в архітектуру і містобудівництво зробив Д. Неш — автор реконструкції Ріджент Стріт, Букінгемського палацу, костелів і групи нових житлових будинків в Лондоні на Парк Крещент або Честер Терас (1825). Архітектурні комплекси, створені за проектами Неша, відрізняються архітектурною цілісністю, вишуканістю і строгістю форм, зрілістю культури організації житлового середовища. Класицизм досягає свого розквіту в стильних і комфортабельних інтер'єрах роботи Чіппендейла, Адамса і Шератона. Вони вплинули на організацію житлової забудови в Європі на тривалий період.

В Німеччині розповсюдженню класицизму сприяли дослідження античної архітектури. Передусім це археологічні відкриття і теоретичні роботи І. І. Вінкельманна під назвою: «Міркування про наслідування грецьким творам» і «Історія мистецтва давнини» (1764). Центрами класицизму були Берлін і Мюнхен. Найбільш значні твори німецького класицизму — Бранденбурзькі ворота в Берліні, прототипом яких стали Пропілеї Афінського акрополя (1789, автор К. Г. Лангханс), Нова Гауптвахта, Старий музеї, Драматичний театр в Берліні.

Стиль Рококо

виник у Франції в період кризи абсолютизму, відбивши властивої аристократії гедоністичні настрої, тяжіння до утечі від дійсності в ілюзорний і ідилічний світ театральної гри. Рококо - породження винятково світської культури, двору, французької аристократії. Проте, воно зуміло не тільки залишити вплив в мистецтві, але і вплинути на подальший її розвиток. Світ мініатюрних форм знайшло своє головне вираження в прикладному мистецтві - у меблях, посуді, бронзі, порцеляні, а в архітектурі переважно на характер декору, що придбав манерно-витончений, підкреслено витончений і ускладнений вид.

В інтер'єрі важливим тепер було не пишне і величне, а приємне і зручне. Будинки, що споруджуються в цей період, як правило, строго класичні по екстер'єру. У середині ж стіни розбиті фільонками, нішами, густо прикрашені живописом, ліпниною, позолотою, дрібною пластиккою, декоративними тканинами, бронзою, порцеляною, дзеркалами.

Філософію стилю Рококо визначали жінки - фаворитки короля: маркіза де Помпадур, мадам Дюбарі, Марія Лещинська. Рококо вважає головним у житті свято, витончену насолоду і любов. Сховані павільйони, китайські будиночки, затишні гроти.

Камерність і затишність приміщень рококо створювалася за рахунок набагато менших розмірів і особливого декорування. Характерними рисами рококо є вишуканість, велика декоративна нагруженність інтер'єрів і композицій, граціозний орнаментальний ритм, велика увага до міфології, еротичним ситуаціям, особистому комфортові. Найвищий розвиток в архітектурі стиль одержав в Баварії. Згодом стиль рококо перемінився неокласицизмом.

Центром формування нової культури XVIII сторіччя став не палацевий парадний інтер'єр, а салон. Замість величезних парадних залів бароко з'являються невеликі ошатні салони рококо. Стиль рококо не вніс в архітектуру ніяких нових конструктивних елементів, але користувався старими, не стискуючи себе при їхньому вживанні ніякими традиціями і маючи у виді, головним чином, досягнення декоративної ефектності.

Архітектура рококо прагне бути легкою, привітною, грайливою будь-що-будь; вона не піклується про доцільність форм частин спорудження, а розпоряджається ними як завгодно, по велінню капризу, уникає строгої симетричності.

Для рококо типові невеликі кімнати з закругленими кутами або ж овальні в плані. У створеннях цієї архітектури прямі лінії і плоскі поверхні майже

зникають або, принаймні, замасковуються фігурною обробкою. Стіни членуються тонкими тягами на окремі панно, розташовані в два ряди.

Нижній ряд відігравав роль панелі. Колони то подовжуються, то коротшають і скручуються гвинтоподібно, їхні капітелі спотворюються кокетливими змінами і збільшеннями. Замість колон, капітелей з'являються тонкі рельєфні обрамлення - фільонки, стрічкові переплетення, орнаментальні прикраси, гротески. Високі пілястри і величезні каріатиди підпирають незначні виступи із сильно видатним уперед карнизом. Дахи оперізуються по краї балюстрадами з флаконовидними балясинами і з поміщеними на деякій відстані одна від одної постаментами з вазами або статуями.

Архітектори рококо намагалися згладити кут між стіною і стелею за допомогою падуги - плавного напівкруглого переходу, що декорувався тонким орнаментальним рельєфом. Так само як і в часи бароко, велика увага приділялася стельовим плафонам, однак у цей період стелі знову стали плоскими. Відмітна риса рококо - дрібний стилізований тонкий рельєфний орнамент у виді переплетень, гротесків, завитків, опуклих щитів, неправильно оточених такими ж завитками, з масок, квіткових гірлянд і фестонів, і рокайля - орнаменту у виді черепашок. Рокайль стає основним мотивом декору. Орнаментация використовується повсюдно - в обрамленні вікон, дверей, стінних просторів усередині будинку, у плафонах.

Стиль рококо прагнув зорозвужувати конструкцію будинку. Для цих цілей використовувалися масштабні розписи і величезні дзеркала. Щоб візуально розширити простір невеликих кімнат, дзеркальні поверхні розташовувалися одна напроти іншої, а для збільшення кількості денного світла - напроти вікна. Щоб зняти відчуття масивності стін і перекриттів і додати легкість і легкість інтер'єрам, вікна розташовувалися майже в одній площині зі стіною.

Незважаючи на таку відсутність раціональності в користуванні архітектонічними елементами і на примхливість, стиль рококо залишив багато пам'ятників, що донині залучають своєю оригінальністю, розкішшю і веселою красою. Це Версальський палац у Франції, Дрезденський Цвінгер у Німеччині, Зимовий палац і інші будинки Растреллі в Росії. Рококо переносить нас в епоху рум'яний, білив, мушок і пудрених перук, не дарма ж у німців цей стиль називався *Zopfstil*.

На той час Париж був уже перенаселений і дуже щільно забудований, тому архітекторам було дано не занадто багато можливостей для створення архітектурно-будівельних шедеврів. Головною турботою й увагою був оточений інтер'єр приміщень, а так само предмети інтер'єра й аксесуари.

Саме в епоху рококо уперше виникає представлення про інтер'єр, як цілісному ансамблі: стильовій єдності будинку, декору стін, стель, меблів.

Інтер'єр Рококо

У силу деяких історичних особливостей і світогляду того часу, стиль рококо залишив самий помітний слід не у великих монументальних формах, а в предметах інтер'єру й аксесуарах. Рококо - стиль, заснований на деталі. Модним словом стає *bagatelle* (фр. дріб'язок, дрібничка). Саме в епоху рококо уперше виникає представлення про інтер'єр, як цілісному ансамблі: стильовій єдності будинку, декору стін, стель, меблів. З'єднання ажурних форм, складного орнаменту і прозорих, світлих фарб породжувало святкове, дійсно феєричне видовище. Усе мистецтво рококо побудоване на асиметрії, що створює відчуття занепокоєння - грайливе глузливе, вигадливе.

Стеля, підлога і стіни

На початку XVIII сторіччя барочні мотиви перемінилися стилем регентства - в обробці приміщень з'явився дробовий орнамент і складні вигнуті форми. Ближче до середини сторіччя регентство уступило свої позиції власне рококо в усій його вишуканій пишноті.

В архітектурі інтер'єру з'являються тонкі рельєфні різьблені і ліпні обрамлення, переплетення, візерунки, завитки, розірвані картуші, маски-голівки амурів і гротески в з'єднанні з рокайлем. Рокайль - морська раковина - це основний мотив, власне, що дав назву стилеві, вона використовується буквально усюди: полки, стіни, меблі, дрібні аксесуари.

Вся архітектура і декорування рококо спрямована на приховання конструкційних особливостей і руйнування площин. Наприклад, площина стіни від стелі в рококо відокремлює півдуга - плавний, напівкруглий перехід, що пластично зв'язує те й інше. Цей непомітний перехід декорується тонким орнаментальним рельєфом.

У сучасних умовах це дуже легко реалізувати за допомогою гіпсокартону, що легко згинається в будь-якому напрямку. Частина стіни, що залишилася, маскували картинами, що руйнують площину, і дзеркалами, цілком її знищували. Причому дзеркала треба розташовувати так, що б одне відбивало в іншому.

В оригіналі стіни обтягалися шовковими тканинами в з'єднанні з занавісами на вікнах і порт'єрами на дверях. Потім прийшла черга бавовняних тканин і паперової шпалери. Шпалера споконвічно привозилися китайські або індійські, але згодом замінилися на англійські і французькі, щоправда, зі збереженням східного колориту. Ну, з паперовою шпалерою труднощів не намічається, зі східними або рослинними мотивами теж, а шовкові тканини для оббивки легко можна імітувати велюровою шпалерою.

Стіни можна розділити по висоті на дві частини. Такий розподіл можна зробити фільонками у виді "дзеркал", або кольором. Наприклад, верх однотонний (ніжно блакитний, бузковий, рожевий, сірий з позолотою і сріблом), а низ оклеїти шпалерою з орнаментом.

Самі приміщення в плані переважно овальної або круглої форми, що також реалізується за допомогою панелей з гіпсокартону і пенополіуретановою обробкою. Більшість віконних і дверних прорізів, дзеркала і декоративні панно над дверми також мали круглу або овальну форму. Для додаткового декорування стін, дверних і віконних прорізів можна використовувати овальні медальйони з гірляндами і бантами, орнаменти з гірлянд, листів, плодів, волют і сувоїв, віньеток і так далі, покриті позолоттю або пофарбовані в білий колір. Стелю краще, звичайно, однотонною, але з обов'язковим орнаментальним декором: гіпсова ліпнина, декоративні елементи з пінопласту, пінополіуретану. Декоративні елементи офарблюються в білий колір або покриваються позолоттю. Декорувати можна карнизи, бордюри, куточки, плафони. У центрі стелі можна вмонтувати купол, оформивши його декоративними карнизами або пофарбувавши в блакитний колір.

Підсвічування крапковими світильниками створить додаткову ілюзію відкритого простору. Стельовий декор у прихожих, віталень і їдалень має бути густим і складним, а в спальнях і дитячих кімнатах навпроти скромним. Люстри помістити в центр плафона або куполу, добре, якщо вони будуть бронзові, із кришталевими підвісками або лампочками у виді свічок. Для створення нереальної і романтичної атмосфери не зайво буде сховане підсвічування по периметру приміщення. Як підсвічування можна застосувати аргонові світильники, закріплені на спеціальній проведеній стрічці-керівництві і заховані в широкі стельові карнизи. Підлога у приміщеннях може бути покрита плиткою або паркетом. Плінтуса прямими або вигнуті по профілю. Висота плінтусів довільна.

Д/З :НАВЕСТИ ПРИКЛАДИ КЛАСИЦИЗМУ, РОКОКО